

Norbo'tayev Xo'shboq Bobonazarovich
Termiz davlat pedagogika instituti professori,
pedagogika fanlari doktori (DSc)

Abdunazarova Zebiniso Xudoyshekurovna
Termiz davlat pedagogika instituti,
boshlang'ich ta'lim kafedrası o'qituvchisi

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA EKOLOGIK TA'LIM-TARBIYANI INNOVATSION YONDASHUV ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik ta'lim-tarbiya jarayonini innovatsion yondashuvlar orqali takomillashtirish masalalari yoritilgan. Shuningdek, ekologik ong va madaniyatni shakllantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va raqamli vositalardan foydalanishning ahamiyati tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: ekologik ta'lim, ekologik tarbiya, boshlang'ich sinf, innovatsion yondashuv, pedagogik texnologiyalar, ekologik ong, barqaror rivojlanish.

IMPROVING ECOLOGICAL EDUCATION AND TRAINING IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS THROUGH INNOVATIVE APPROACHES

Annotation. This article explores the issues related to improving the process of environmental education and upbringing among primary school students through innovative approaches. It also analyzes the importance of utilizing modern pedagogical technologies, interactive methods, and digital tools in shaping environmental awareness and culture.

Keywords: environmental education, environmental upbringing, primary school, innovative approach, pedagogical technologies, environmental awareness, sustainable development.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ И ОБУЧЕНИЯ У УЧЕНИКОВ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ НА ОСНОВЕ ИННОВАЦИОННОГО ПОДХОДА

Аннотация. В данной статье освещены вопросы совершенствования процесса экологического образования и воспитания учащихся начальных классов на основе инновационных подходов. Также проанализировано значение использования современных педагогических технологий, интерактивных методов и цифровых средств в формировании экологического сознания и культуры.

Ключевые слова: Экологическое образование, экологическое воспитание, начальные классы, инновационный подход, педагогические технологии, экологическое сознание, устойчивое развитие.

Kirish. Hozirgi davrda inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlar keskin tus olgan bir paytda, o'sib kelayotgan yosh avlodda ekologik madaniyat va mas'uliyatni shakllantirish dolzarb vazifaga aylangan. Ayniqsa, bu jarayonni maktabgacha va boshlang'ich ta'lim bosqichidan boshlab yo'lga qo'yish ekologik muammolarning oldini olishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik tarbiya berishning innovatsion shakl va usullarini ishlab chiqish bugungi kundagi pedagogik vazifalardan biridir.

Tahlil va natija. Ekologik ta'lim va tarbiyaning maqsadi. Ekologik ta'lim — bu o'quvchilarda tabiatga nisbatan ongli munosabat, ekologik xavfsizlikka rioya qilish, atrof-muhitni asrash kabi tushunchalarni shakllantirishga qaratilgan uzluksiz jarayondir. Uning asosiy maqsadi bolalarda quyidagi ko'nikmalarni rivojlantirishdan iborat: Tabiatni sevish va qadrlash; Ekologik muammolarni anglash; Ekologik xavfsizlikka amal qilish; Atrof-muhitga zarar yetkazmaslik tamoyillariga amal qilish.

Boshlang'ich ta'limda ekologik tarbiyaning o'rni.

Boshlang'ich ta'lim — bu o'quvchining shaxs sifatida shakllanishining ilk bosqichi bo'lib, bu davrda berilgan ta'lim va tarbiya butun hayot davomida muhim rol o'ynaydi. Shu jihatdan, ekologik tarbiya mazmunini quyidagicha shakllantirish mumkin:

Darsliklar va o'quv materiallarida ekologik mazmunli matnlar, hikoyalar, rasmlar orqali ongini shakllantirish; Tabiat qo'ynida mashg'ulotlar o'tkazish; Maktab hududida "yashil burchak"lar tashkil etish; Bolalarni tabiatni kuzatishga jalb qilish.

Innovatsion yondashuvlarning o'rni. Zamonaviy pedagogikada innovatsion yondashuvlar o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tahlil qilish, ekologik muammolarga ijodiy yondashish ko'nikmalarini shakllantiradi. Quyidagi innovatsion metodlar ekologik tarbiyaga samarali ta'sir ko'rsatadi:

STEAM yondashuvi (Science, Technology, Engineering, Art, Math): O'quvchilarda ekologik masalalarni ilmiy, texnologik va san'at nuqtai nazaridan hal qilish ko'nikmasini shakllantiradi.

"Green school" loyihalari: Maktab infratuzilmasini ekologik jihatdan moslashtirish, energiya tejovchi texnologiyalar, chiqindilarni qayta ishlash loyihalarini o'quvchilar ishtirokida amalga oshirish.

Raqamli platformalar (interaktiv o'yinlar, virtual laboratoriyalar): Masalan, ekologiyaga oid animatsiyalar, ekologik testlar va simulyatsiyalar orqali bolalarda ekologik ongini mustahkamlash.

Ekologik tadbirlar va ekskursiyalar: O'quvchilarni tabiat qo'yniga olib chiqish, atrof-muhitni tozalash aksiyalarida ishtirok ettirish.

4. Ekologik ong va madaniyatni shakllantirish

Ekologik ong — bu atrof-muhit bilan ongli, mas'uliyatli munosabatda bo'lishga undovchi ichki qadriyatlar tizimidir. Boshlang'ich sinfda ekologik madaniyatni shakllantirish uchun quyidagi jihatlarga e'tibor berish zarur:

Shaxsiy namunaviy xatti-harakatlar (o'qituvchi tomonidan);

Ekologik qadriyatlarni singdiruvchi ertaklar, she'rlar va o'yinlar;

O'quvchilarni jamoaviy ekologik loyihalarga jalb qilish;

Oilaviy hamkorlik asosida ekologik tarbiya (ota-onalarni ham jalb qilish).

Ekologik ta'lim va tarbiyaning yanada keng maqsadlari va vazifalari:

1. Atrof-muhit haqida chuqur tushuncha berish

Tabiatning asosiy elementlari (havo, suv, tuproq, o'simliklar, hayvonot olami) va ularning o'zaro bog'liqligini o'rgatish.

Ekologik tizimlar qanday ishlashi, ularning muhimligi haqida bilim berish.

Atrof-muhitda yuzaga keladigan o'zgarishlar (masalan, ifloslanish, iqlim o'zgarishi) haqida ma'lumot berish. Inson faoliyati va atrof-muhit o'rtasidagi munosabatlarni tushuntirish. Insonning tabiatga ta'siri, resurslardan foydalanishning oqibatlari. Sanoat, qishloq xo'jaligi, transport va boshqa sohalarning ekologiyaga ta'sirini o'rganish. Atrof-muhitga zarar keltirmaslik uchun qanday harakatlar qilish kerakligini ko'rsatish. Ekologik axloq va mas'uliyatni shakllantirish. Har bir insonning tabiatni asrashdagi roli va mas'uliyati haqida ong yaratish. Ekologik axloq qoidalarini o'rgatish, masalan, chiqindilarni to'g'ri boshqarish, suv va energiyani tejash, tabiiy muhitni buzmaslik. Jamiyatda ekologik madaniyatni rivojlantirish. Atrof-muhitni muhofaza qilishga amaliy ko'nikmalar berish. Qayta ishlash, chiqindilarni kamaytirish, ekologik toza mahsulotlardan foydalanish bo'yicha amaliy ko'nikmalarni o'rgatish. Bog'dorchilik, o'simlik ekish, tabiatni tiklash bo'yicha ishlarni tashkil etish. Mahalliy ekologik muammolarni aniqlash va ularni hal qilish bo'yicha loyihalar yaratish.

Barqaror rivojlanish va ekologik siyosat haqida bilim berish. Barqaror rivojlanish tushunchasi — hozirgi avlod ehtiyojlarini qondirish bilan birga kelajak avlodning ehtiyojlarini ham hisobga olish. Davlat va xalqaro darajadagi ekologik siyosat va qonunlar bilan tanishtirish. Ekologik qonunlarga rioya qilishning ahamiyatini tushuntirish. Ekologik muammolarga qarshi ijtimoiy faollikni rag'batlantirish. Tabiatni muhofaza qilishga oid jamoat tashkilotlari, ekologik

harakatlar haqida ma'lumot berish. Yoshlarni ekologik kampaniyalarda, toza hududlarni saqlash aksiyalarida faol qatnashishga chaqirish. Ekologik bilimlarni tarqatish va targ'ib qilish uchun turli kommunikatsiya vositalaridan foydalanish.

Global ekologik muammolarni tushunishga yordam berish. Ozon qatlamining kamayishi, global isish (iqlim o'zgarishi), biologik xilma-xillikning kamayishi kabi global muammolar haqida ma'lumot.

Ularning dunyo hamjamiyatiga va har bir kishining hayotiga ta'siri.

Global ekologik muammolarni hal qilish yo'llari.

Ekologik ta'lim va tarbiyaning asosiy yo'nalishlari:

Maktab va oliy ta'limda ekologik bilim berish: fanlar orqali ekologiyani o'qitish, maxsus kurslar va darsliklar.

Jamoat ishlarida ekologik tarbiya: bog'larni tozalash, daraxt ekish aksiyalari, ekologik klublar tashkil etish.

Oila va madaniyat orqali ekologik qadriyatlarni shakllantirish: oilada, jamoat joylarida ekologik madaniyatni targ'ib qilish.

Ommaviy axborot vositalari yordamida ekologik xabardorlikni oshirish: televideniye, radio, internet orqali ekologik ma'lumotlarni yetkazish.

Shunday qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik ta'lim-tarbiyani innovatsion yondashuvlar asosida takomillashtirish — bugungi kunda ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim va dolzarb vazifalardan biridir. Zero, ekologik muammolarning tobora chuqurlashib borayotgan sharoitida bolalarning tabiatga nisbatan mas'uliyatli munosabatini erta yoshdan shakllantirish — barqaror rivojlanishning mustahkam poydevorini yaratadi.

Innovatsion yondashuvlar, jumladan, interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, raqamli resurslar, loyiha asosida o'qitish kabi zamonaviy pedagogik vosita va usullar o'quvchilarda ekologik tafakkur, kuzatuvchanlik, tahlil qilish, ijodiy yondashuv va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, dars jarayoniga turli fanlararo yondashuvlarni (masalan, STEAM), ekologik mavzularga oid o'yinli metodlarni, virtual ekskursiyalarni kiritish o'quvchilarning ekologik madaniyatini oshiradi. Shuningdek, ta'lim-tarbiyaning samarali bo'lishi ko'p jihatdan o'qituvchining metodik tayyorgarligiga, innovatsion texnologiyalardan foydalana olish qobiliyatiga va shaxsiy ekologik madaniyatiga ham bog'liqdir. Shu sababli, boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun ekologik ta'lim bo'yicha malaka oshirish kurslarini tizimli yo'lga qo'yish ham muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, ekologik tarbiya jarayoniga ota-onalarni, mahalla faollarini, ijtimoiy hamkorlarni keng jalb etish orqali bu boradagi ishlarni samarali tashkil etish mumkin. Ya'ni, maktab va jamiyat o'rtasida ekologik mas'uliyatli hamkorlik munosabatlarini shakllantirish lozim.

Xulosa. Yakuniy xulosa sifatida ta'kidlash joizki, boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik ong va madaniyatni innovatsion yondashuv asosida shakllantirish nafaqat o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga, balki butun jamiyatning ekologik barqarorligiga xizmat qiladi. Shu bois bu yo'nalishdagi ilmiy-tadqiqotlar, metodik ishlanmalar va amaliy faoliyatlar uzluksiz davom ettirilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. 3.X. Абдуназарова (2024). Tabiiy Fanlarni O'Qitishda O'Quvchilar Ekologik Tafakkurini Shakllantirishning O'ziga Xos Xususiyatlari. *Inter Education & Global Study*, (3), 123-129.
2. Abdunazarova, Z. (2024). The Content Of Using The Heritage Of Central Asian Thinkers In The Formation Of Ecological Thinking Of Primary Class Students In The Teaching Of Natural Sciences. *News Of The Nuuz*, 1(1.6.1), 43-45.
3. Abdinazarova Zebiniso Khudoyshekurovna, & Kasimov Shavkat Urolovich.(2022). Main Tasks Of Moral Education And The Role Of Youth inlife. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(4), 547–551.

4. Abdunazarova, Z. (2024). Developing The Opportunities Of Forming Students'ecological Thinking In The Teaching Of Natural Sciences. World Bulletin Of Social Sciences, 32, 80-83.
5. Al-Buxoriy, Imom Ismoil. Hadis. Al jome' as-sahih. 4-kitob. - T.: - Qomuslar bosh tahririyati, 1997.- 528 b.
6. At-Termiziy, Abu Iso. Ash shamoil an-nabaviya.- T.: Cho'lpon, 1993. -112b.
7. Avazov Sh. Maktabda ekologik tarbiya.-Toshkent: O'qituvchi, 1992. 62 b.
8. Avezov Sh. Maktabda ekologik tarbiya. -Toshkent: O'qituvchi, 1992. - 62 b.
9. Ашурова Н. Экологическое воспитание учащихся 3-4 классов сельских школ: Автореферат дис... канд. пед. наук. - Ташкент, 1993. -18 с.